

'Dit is mijn Hof' van Chris De stoop

Myriam Dumortier

Chris De Stoop¹ bezingt de polder en zijn fiere boeren en beschrijft met lede ogen de teloorgang van het boerenbestaan. Dit boek is een oprecht en betrokken relaas. Het gaat over de innige verbondenheid tussen boeren en hun omgeving, *'de omgang met de cyclus van geboorte, leven en dood geeft zin en ritme aan hun wereld'*, en over hun verontwaardiging tegenover de schreeuwerige snelwegen, baanwinkels, nieuwbouwwilla's, fabrieken en havendokken, die in ijtempo hun wereld veroveren. *'Waarom moet alles nu zo snel gaan?'*, mijmert de oude boerin, zijn moeder. Want boer zijn is niet zomaar een beroep, het is een manier van leven.

Maar kop van jut in dit boek zijn 'de groenen'. Her en der neemt Natuurpunt gronden in beheer, geeft er een nieuwe naam aan, plaatst er bordjes bij zoals 'Rustgebied niet betreden' of 'Geniet van dit stuk natuur', altijd in de gebiedende wijs. *Plekjes van de gemeenschap, vol verhalen verolochten met het landschap, waar jongens kwamen zwemmen en oude mannen hengelden, waar hele generaties kwamen vrijen, worden de boerengemeenschap ontnomen.* Waar De Stoop en zijn broer zo graag braambessen plukten en konijnen vingen is er nu een *'uniek paradijs voor slijmzwammen'*. Een vreemde wereld palmt zijn thuisland in. *Hij mag er nog naar kijken, krijgt deskundige informatie, maar maakt er geen deel meer van uit.* Zelfs op het erf kan niets meer als weleer. Door voedsel- en milieuschandalen uit het verleden kunnen controleurs nu elk moment onaangekondigd binnenvallen. Boerderijen nabij natuurgebieden krijgen tal van beperkingen opgelegd, de mestbank ziet toe, de verzamelaanvraag moet tijdig binnen en de natuurwachter schrijft bekeuringen uit voor dingen die de boeren al heel hun leven doen.

Maar wat De Stoop en zijn omgeving echt pijn doet, is dat vruchtbaar polderland wordt omgezet in nieuwe natuur, al dan niet als alibi om elders natuur te mogen vernietigen. *Natuur is verworpen tot een soort grondstof van groene projectontwikkelaars. Zelfbedachte, zelfgemaakte natuur naargelang de mode van het moment. Verschillende ecosystemen kun je nu bestellen en ze worden geleverd: 'slik en schor', 'riet en water', 'plas en oever', er is een ruim aanbod in de catalogus.* De nieuwe natuur wordt op tekentafels ontworpen en met bulldozers klaargestoomd, *geschiedloos, mensloos, ontvolkt, ontdaan van elke referentie.* Dit polderland, in de twaalfde en dertiende eeuw uit moerassen ontgonnen, om vanaf dan nooit iets anders dan landbouw te kennen, eeuwen van noest labeur, blijkt plots van geen waarde meer. Statige historische hoeves worden hardvochtig weggeduwd, opgescheept en afgevoerd, de zwarte kleilaag afgeschraapt, bomen gekapt, slib aangevoerd, een totale breuk met het verleden. Het onbegrip bij de bewoners is dan ook groot en de emoties zitten erg diep.

Dankzij de 'habitattoets' uit de *Europese Habitatrichtlijn* kunnen projecten die bedreigde natuur ernstige schade berokkenen worden tegengehouden, maar er is een kleine opening voor projecten van groot maatschappelijk belang, waarvoor geen alternatief bestaat, en waarbij de schade aan de natuur wordt gecompenseerd. Die opening is voor zeer uitzonderlijke situaties bedoeld. Het Antwerpse havengebied – een uniek estuarium – bevat heel wat bedreigde natuur. Bij de aanleg van het Deurganckdok in 2000 kwam het Antwerpse Havenbedrijf onzacht in aanraking met deze bepalingen. Bij gebrek aan

compensatie werden de werken stilgelegd en leed de haven miljoenen schade. Prompt klopte het Havenbedrijf aan bij Natuurpunt: *5 % natuur binnen de haven, natuurcompensaties buiten de haven, drie extra medewerkers op kosten van het Havenbedrijf en een zitje in de raad van bestuur van het Havenbedrijf*. De nieuwe samenwerking was snel beklonken en de Antwerpse haven profileerde zich vanaf dan als *'koploper in duurzaamheid'*.

In het kader van de Europese *Vogel- en Habitatrichtlijnen* zijn er per bedreigde soort en habitat ook 'instandhoudingsdoelstellingen', die erop gericht zijn hun algemene achteruitgang tegen te gaan. Waar de doelstellingen niet worden gehaald, zijn extra inspanningen nodig. Zo ook in het Antwerpse havengebied. *Een expert uit Wageningen begrootte dat het linkeroevergebied een rugstreppaddenpopulatie moet tellen van achthonderd zingende mannetjes. Daarvoor moeten meer dan vijftig poelen worden gegraven*. Maar ondertussen wordt steeds duidelijker dat de natuur misschien toch niet zo maakbaar is. Zo komen de inspanningen voor de kluut ook de vossenpopulatie ten goede, die zich te goed doet aan de klutenjongen, waardoor de 'instandhoudingsdoelstellingen' voor de kluut niet worden gehaald. Of wordt hier iets over het hoofd gezien?

Wat De Stoop zich niet afvraagt, is waarom de balans zo ver is doorgeslagen, waarom de natuur is verworden tot een *optelsom van soorten en aantallen, alsof natuur van mythologie naar wetenschap is overgeheveld, alsof alle magie eruit moet*. De Europese *Vogel- en Habitatrichtlijnen* hebben tot doel de natuur in Europa te beschermen, en na het debacle rond het Deurganckdok in 2000 is het in Vlaanderen doorgedrongen dat het Europa menens is met het natuurbeleid. Niet alleen het Havenbedrijf klopte meteen aan bij Natuurpunt, maar ook Boerenbond, VOKA, UNIZO en andere spelers gingen zich in de materie verdiepen. Ze eisten hun zitje in de overlegorganen inzake natuur, wat op zich positief is, ware het niet dat dit onder het motto ging van *no gold plating*, of 'we doen niets meer dan wat Europa ons oplegt', en 'verdeling van de lasten', of 'natuur als last die we liefst op andere schouders afwentelen'. Zowel bij de 'habitattoets' als bij de 'instandhoudingsdoelstellingen' worden ondertussen steeds hardere cijfers geëist, zo niet is er geen reden waarom de natuur niet voor de bijl zou mogen gaan, alsof dat allemaal zo exact becijferbaar is. Dit zijn met andere woorden hamer en aambeeld waartussen Natuurpunt, overheden en wetenschappers vandaag moeten navigeren om de bedreigde natuur in Vlaanderen te redden, met in hun nek de hete adem van de Boerenbond, VOKA, UNIZO en anderen. De Boerenbond, belangenorganisatie van de boeren én commerciële holding, bewaakt daarbij nauwlettend het speelveld van de industriële landbouw, het type landbouw dat zich tot de haven verhoudt als een Siamese tweeling. Ik wil hierbij de waarde van cijfers niet in vraag stellen, maar het is duidelijk dat wanneer natuurbehoud letterlijk tot cijfers wordt gereduceerd, de vervreemding van de natuur compleet is en alle magie inderdaad weg. Dit heeft geen enkele natuurbeschermer gewild, en kan geen enkele boer begrijpen.

Waar De Stoop ook zedig over zwijgt, is dat hier veel meer aan zet is dan de bedreigde natuur. De tientallen nieuwe overstromingsgebieden langs de Schelde en haar bijrivieren zijn niet alleen nieuwe natuur op vruchtbaar polderland, ze zijn vooral bittere noodzaak om onze lage landen, Antwerpen voorop, te beveiligen tegen overstromingen. De woorden van zijn tachtigjarige moeder zijn dan ook onverwacht simplistisch: *'Land teruggeven aan de rivier? Ga dat maar eens vertellen aan mensen die de watersnoodramp van 1953 hebben meegemaakt, toen de dijken het niet hielden.'* De Stoop heeft zich duidelijk weinig moeite getroost om haar uit te leggen hoe de te vergaande inpolderingen, rechttrekkingen en

verdiepingen van de Zeeschelde, met daarbovenop de klimaatverandering, de kansen op een nieuw 1953 duizelingwekkend hebben vergroot. Soms moeten we kunnen toegeven dat we te ver gegaan zijn in het naar onze hand zetten van de natuur, en dat valt best wel uit te leggen, zeker aan een boerin die de natuur zo goed aanvoelt.

Wat De Stoop zich blijkbaar niet realiseert, en dat is bijna grappig, is dat hij zichzelf tegenover Electrabel opstelt zoals Natuurpunt tegenover het Havenbedrijf. Wanneer Electrabel, onderdeel van de Franse multinational Suez en uitbater van de kerncentrale van Doel, doorgang over zijn wei komt vragen om windmolens te kunnen bouwen, voor twintig jaar, tienduizend euro per jaar, is ook daar de nieuwe samenwerking snel beklonken. Dit is immers meer dan de hele wei de rest van zijn leven kan opbrengen. Hij neemt er de kleine lettertjes in het contract maar bij, *exclusiviteit op alle omliggende grond, recht op 'eenzijdige beëindiging' wanneer de regelgeving over subsidie wijzigt, want daar gaat het om, groenestroomsubsidies*. Enkele bladzijden verder in zijn boek zijn de windmolens vrolijk aan het klapwieken. Hij had zich toch ook even mogen afvragen of er meer integere partners waren om een windmolen te laten bouwen, zoals de burgercoöperaties Wase Wind of Ecopower. Het zou de streek ten goede gekomen zijn.

Waar De Stoop zich dan weer geen zorgen over lijkt te maken, is hoe het resterende vruchtbare polderland meer en meer pleziertuin van de haven(bonzen) wordt. Antwerps havenbaron Huts nodigt vanuit zijn gerestaureerde kasteeltje zijn vrienden uit op drijfjacht. Hoe meer gronden 'de groenen' claimen, hoe groter zijn festijnen, want in ruil mag de haven dan elders weer natuur vernietigen. Brussels baggeraar De Cloedt, met zijn uit de hand gelopen paardenliefhebberij, is de trotse eigenaar van de Hedwigepolder en aanvoerder van het verzet tegen de ontpoldering ervan. Voor wie nog meer vertier wil is er nu een ecogolfterrein, met voorzieningen voor de rugstreeppad en de moeraswespenorchis. En in de nieuwe natuurgebieden blijft hier en daar toch een oude schuur bewaard, als vogelobservatiepost, met een kijkwand in het dak, of als decor voor teambuilding voor bedrijfsmensen. Met zicht op de *natuurcompensatiegebieden, doorsneden door tientallen hoogspanningsleidingen, geklemd tussen snelweg en spoorweg, verderop olieraffinaderijen en fabrieksschoorstenen die staan te walmen, een chemische cluster die een van de grimmigste landschappen van Europa vormt*. Of op het Deurganckdok dat nog altijd maar op een fractie van zijn capaciteit draait en relatief weinig banen schept (daar gaat de eerste voorwaarde van de habitattoets).

Geef mij dan maar het instinctief verzet van de broer van De Stoop, die voor zichzelf helaas geen toekomst meer zag. *Hij wilde niet gebonden zijn aan banken of bio-industrie. Niemands meester, niemands knecht*. Eerst deed hij nog wel mee met de kunstmatige inseminatie van koeien, maar aan embryotransplantatie begon hij niet, en de laatste jaren werkte hij weer vooral met eigen dekstieren. Wat mij in dit boek overigens het meeste treft, is hoe zeer de lyrisch bezongen verbondenheid tussen boer en natuur overeenkomt met die tussen natuurbeschermer en natuur. Wie gaat er overigens niet graag eens bessen plukken of een zomerse duik nemen in een frisse plas water? In de jaren tachtig gingen boeren en natuurbeschermers nog samen betogen tegen de ruilverkaveling. Dit is een draad om weer op te nemen.

Dit boek is een bitter relaas, er is een trauma weggeschreven, en het is goed dat dit nu gelezen kan worden. Maar ik daag De Stoop uit om zo snel mogelijk aan een derde boek over deze streek te beginnen, op zoek naar de gelijkenissen tussen boeren en

natuurbeschermers en vele anderen, maar dan wel boeren die hun eigen weg kiezen, los van de industriële landbouw en zijn schandaalgevoelige lange ketens, boeren die hun producten op de markt van Sint-Niklaas verkopen en die hun klanten kennen, klanten die hun boeren kennen én respecteren, mensen die samen bouwen aan een economie op mensenmaat, een economie die mét in plaats van tegen de natuur werkt, een economie die geen havenuitbreiding meer nodig heeft en waarbij de Europese natuurdoelstellingen zich vanzelf realiseren. Dat wordt een boek vol hoop.

Bio

Myriam Dumortier is landbouwkundig ingenieur en doctor in de landbouwwetenschappen. Ze werkte in de jaren 90 in *community forestry* en plattelandsontwikkeling in Nepal en Sri Lanka. Momenteel is ze beleidsmedewerker biodiversiteit bij de Europese Commissie en gastprofessor bos- en natuurbeleid aan de Universiteit Gent.

Eindnoot

1. Chris De Stoop, *Dit is mijn hof*. Amsterdam, Antwerpen: De Bezige Bij, 2015, 286 p.